

Wybrane zagadnienia z zakresu projektowania i oceny mikrownętrz miejskich.

Omówienie autorskiej metody badawczej

dr inż. arch.
DANIEL PŁOCICA
Politechnika Śląska
Wydział Architektury
ORCID: 0000-0003-3652-8432

W artykule zostały omówione wyniki i metodyka pracy nad narzędziem badawczym, które ma stanowić wsparcie w procesie projektowym oraz klasyfikacji małych wnętrz miejskich na przykładzie wnętrz kwartałów (podwórek) w śródmieściach miast. Wskazano czynniki i wytyczne stanowiące podstawę do kształtowania form architektoniczno-urbanistycznych oraz określono zakres działań kreacyjnych we wnętrzach kwartałów miejskich.

Wprowadzenie

W pracy badawczej, która jest podstawą powstania niniejszego artykułu, został podjęty problem rewitalizacji przestrzeni dziewiętnasto- i dwudziestowiecznych wnętrz kwartałów miejskich, które stanowią istotny element przestrzeni miasta. Na potrzeby pracy omawiane kwartały zostały zdefiniowane jako mikrownętrza – nie tylko ze względu na skalę, ale także rolę w środowisku miasta. Proces przekształceń istniejących wnętrz kwartałów jest zadaniem nie tylko złożonym, ale również dotyczącym wielu wątków projektowych. Ustalenie modelu i kierunku przekształceń wnętrz kwartałów miejskich jest próbą zintegrowania działań towarzyszących każdej interwencji przestrzennej. W odniesieniu do wspomnianych zagadnień podjęto próbę opracowania narzędzia o charakterze ewaluacyjnym odnoszącego się do klasyfikacji mikrownętrz – małych wnętrz urbanistycznych (podwórek we wnętrzach kwartałów śródmiejskich) poddawanych rewitalizacji, a niejednokrotnie przebudowywanych na przestrzenie towarzyszące funkcji otaczających budynków [1]. W pracy podjęto próbę określenia czynników, które składają się na kanon miejsca i równocześnie mogą stanowić podstawę dla określenia wytycznych kształtowania form architektoniczno-urbanistycznych oraz wielowątkowych zmian w obrębie wnętrz kwartałów zabudowy śródmiejskiej. Ponadto uporządkowano zakres działań kreacyjnych we wnętrzach kwartałów miejskich z następującym podziałem:

- kontekst [2] – rozumiany jako zespół czynników współistniejących, powiązanych z czymś;

- forma [3] – rozumiana jako układ skoordynowanych elementów lub zespół środków artystycznych użytych przez artystę, także wyraz zewnętrzny dzieła sztuki;
- struktura [4] – układ i wzajemne relacje elementów stanowiących całość;
- obiekty [5] – przedmioty, które można zobaczyć lub dotknąć, lub budynek, lub zespół budynków);
- elementy [6] – traktowane jako części składowe jakiejś całości.

Podjęte analizy wnętrz kwartałów prowadziły do oceny silnych i słabych stron organizacji badanej przestrzeni. Podjęte działania pozwalają na porównania wybranych wnętrz oraz wspierają jego identyfikację i ocenę po-

tencjału projektowego. Badania w obszarze podjętego tematu zostały oparte o kwereudy aktualizujące istniejące bazy informacji, badania literaturowe oraz badania *in situ* i ocenę wybranych wnętrz przy użyciu narzędzia badawczego. Badania przeprowadzono na wybranych przykładach rewitalizacji wnętrz kwartałów śródmiejskich na terenie Śląska. Miejsca te poddano analizie opartej o opisane dalej wytyczne, które okazały się pomocne w konstrukcji narzędzia projektowego. W ten sposób podjęto próbę wyodrębnienia oraz sklasyfikowania najczęściej stosowanych rozwiązań projektowych i formalnych występujących w obrębie działań rewitalizacyjnych.

Fot. 1. Hotel Monopol. Katowice. Arch. Marcin Janowski. Widok wnętrza (fot. aut.)

Kontekst

Budynek lub wnętrze jest naturalnie związane z jego kontekstem, otoczeniem. Wnętrze nie jest autonomiczne i jego otoczenie oferuje szereg unikalnych warunków, które są specyficzne tylko dla tej pozycji. Okoliczności te obejmują relacje z sąsiednimi przestrzeniami lub budynkami, szczególne warunki klimatyczne, widok perspektywiczny lub orientację oraz czynniki takie jak historia i poprzednia funkcja. Poprzez zrozumienie i interpretację ducha miejsca oraz określonego kontekstu, w którym istnieje budynek, architekt może podnieść, zmienić i ponownie aktywować przestrzeń. Istniejąca struktura jest związana z jej lokalizacją, posiada pewne cechy charakterystyczne tylko dla tej konkretnej sytuacji. W procesie projektowym może analizować oraz wykorzystywać wyodrębnione cechy jako punkt wyjścia lub podstawę kolejnej warstwy konstrukcji koncepcji architektonicznej. Te cechy to: lokalizacja, lokalizacja w stosunku do ulicy (autonomia wnętrza), uwarunkowania miejscowe, czas powstania i zmiany projektowe, funkcja.

Forma i struktura

Analiza w obrębie warstwy formalnej oraz sposobu organizacji wnętrza pozwala na ocenę silnych i słabych stron struktury badanej przestrzeni. Pozwala na porównania, wspiera identyfikację jego wyróżników oraz ocenę potencjału projektowego. Elementy poddawane analizie w ramach tej kategorii to: powierzchnia, proporcje, skala, wymiarowość, złożoność oraz kierunkowość [7].

Zmiany we wnętrzu (strategia projektowa)

Przekształcenia we wnętrzach kwartałów zinterpretowano jako obszar działań opiekuńczych i kreatywnych odpowiadających hierarchii działań w całym zakresie kształtowania krajobrazu miejsca oraz wskazano następujące kierunki tych zmian:

- naśladownictwo układu i formy (historyzm), określane również jako opieka (ochrona, konserwacja);
- naśladownictwo układu, nowa forma (twórcza kontynuacja) określana jako rewaloryzacja, restaurowanie, wpisywanie: integrację (scalanie, plombowanie, uzupełnianie), rekonstrukcję (odtworzenie) i rekompozycję;
- nowy układ i forma (kontrast) określana jako kreacja: kontynuacja (regionalizm, wernakularyzm, kontekstualizm), nowa forma – nowa tradycja [8].

Elementy organizujące wnętrze

Elementy organizujące wnętrze składają się na krajobraz kwartału identyfikowany poprzez fizyczne cechy wnętrza urbanistycznego obserwowane z perspektywy przechodnia, użytkownika. Z perspektywy człowie-

Fot. 2. Pasaż pod Błękitnym Słońcem, Wrocław. Arch. Wacław Bieszasz. Widok wnętrza z góry (fot. aut.)

ka istotne wydają się te cechy wnętrza, które wpływają na łatwość jego identyfikacji, oswolenia i zapamiętania. W ramach prowadzonych analiz wyodrębniono następujące elementy struktury: krawędzie rozumiane jako linie zetknięcia; drogi rozumiane jako szlaki komunikacyjne, bramy rozumiane jako przejścia [9], szata architektoniczna, zachowane autentyczne elementy, nowo projektowane elementy, materiały, faktura i kolorystyka.

Obiekty i elementy

Detale urbanistyczne stanowią często o atrakcyjności przestrzeni publicznej, a szczególnie o poczuciu komfortu we wnętrzach miejskich, w tym kwartałów śródmiejskich. Ułatwiają orientację, często również identyfikację, stwarzają poczucie bezpieczeństwa, a także warunki dla odpoczynku. Są bliskie, łatwo dostępne, kontakt z nimi jest bezpośredni, wymagają więc nie tylko odpowiedniego ukształtowania, ale także specyficznej jakości materiałów i utrzymywania w stałej sprawności oraz czystości. Detale urbanistyczne można podzielić na trzy kategorie:

- utylitarnie: nawierzchnie chodników i jezdni, siedziska, osłony, zadaszenia, pergole, konstrukcje na pnącza, miejsca zabaw dla dzieci itp.;
- dekoracyjne i symboliczne: pomniki, figury, kapliczki oraz krzyże wotywno, rzeźby, mury, bramy, fontanny itp.;
- informacyjne: tablice, szyldy, drogowaskazy.

Przedstawione wytyczne, które pozwoliły na określenie kształtu narzędzia badawczego, odniesiono do wybranych przykładów kwartałów śródmiejskich miast śląskich o specyficznej, historycznej zabudowie śródmiejskiej, takich jak: Katowice, Gliwice, Bytom, Opole i Wrocław.

Analizowane przykłady w przeważającej części stanowią fragmenty zabudowy dziewiętnastowiecznej lub powstałej w początkach XX wieku. Przestrzenie te podlegały procesom rewitalizacji w okresie od 2000 do 2015 roku. W prowadzonym badaniu poddano szczegółowej analizie 12 takich wnętrz kwartałowych. Na zamieszczonych ilustracjach przedstawiono cztery z nich (fot. 1–4).

Podsumowanie

Wnioski, które wynikają z przeprowadzonego badania, pozwoliły na konstrukcję teoretycznego modelu procesów funkcjonalno-przestrzennych i formalno-kompozycyjnych dla przestrzeni mikrownętrz kwartałów. W przywołanej pracy badawczej został on zastosowany w odniesieniu do autorskiej rewitalizacji wnętrza kwartału w Bytomiu przy ul. Piłsudskiego. Zaobserwowano, że proces ten opiera się na pewnych prawidłowościach. Analizowane przykłady były zlokalizowane w zabudowie śródmiejskiej, przestrzenie ukształtowanej historycznie. Większość analizowanych wnętrz było funkcjonalnie oraz formalnie związanych z publiczną przestrze-

Fot. 3. Klub muzyczny, Gliwice. Arch. Andrzej Terlecki. Widok wnętrza (fot. aut.)

Fot. 4. Powierzchnie usługowe przy Teatrze Ateneum, Katowice. Arch. Mariusz Zjawiony. Widok wnętrza (fot. aut.)

nią komunikacji (ulicą), a uwarunkowania miejscowe wpływały na rozwiązania projektowe – najczęściej na zasadzie zachowania elementów istniejących, autentycznych. Uwarunkowania miejscowe miały również wpływ na wybór funkcji – pożądana jest funkcja usługowa i tworzenie przestrzeni publicznych. Sposób organizacji wnętrza stwarza możliwość wprowadzenia zmian strukturalnych oraz funkcjonalnych w analizowanych wnętrzach kwarta-

łów. W przedstawionych przykładach posługiwano się zróżnicowanymi strategiami projektowymi. Szata architektoniczna była zróżnicowana – zachowano autentyczne elementy stanowiące o *genius loci* miejsca oraz jego tożsamości – nie rezygnując jednocześnie z wprowadzania współczesnych, autorskich rozwiązań, które nadają nowe wartości miejscu. Materiały, faktura, kolorystyka są istotne dla twórczej, autorskiej interpretacji i wypowiedzi archi-

tektonicznej w ramach kreacji wnętrza kwartałowego, jednak przeważnie pozostają w zgodzie z elementami istniejącymi. Ponadto zaobserwowano, że kreacja projektowa związana z kształtowaniem przestrzeni wewnątrz kwartałowych to wielowątkowy proces, który powinien uwzględniać wiele aspektów, a właściwe ich wyodrębnienie, analiza i interpretacja powinny skutkować optymalną realizacją projektową.

Bibliografia

- [1] Płocica D.: Modelowa rewitalizacja wnętrza kwartału w Bytomiu przy ul. Piłsudskiego 24 na podstawie analizy problemów integralności sztuki kształtowania mikrownętrz miejskich [praca doktorska], 2020.
- [2] <https://sjp.pwn.pl/sjp/kontekst.html> [dostęp: 17.03.2021].
- [3] <https://sjp.pwn.pl/slovníki/forma.html> [dostęp: 17.03.2021].
- [4] <https://sjp.pwn.pl/slovníki/struktura.html> [dostęp: 17.03.2021].
- [5] <https://sjp.pwn.pl/slovníki/obiekt.html> [dostęp: 17.03.2021].
- [6] <https://sjp.pwn.pl/slovníki/element.html> [dostęp: 17.03.2021].
- [7] Niezabitowski A.: O budowie przestrzennej działła architektury, „Zeszyty naukowe Politechniki Śląskiej” nr 628, Gliwice 1979.
- [8] Kosiński W.: Kształtowanie krajobrazu kulturowego – Miasteczko turystyczne na przykładzie Janowca nad Wisłą, „Ochrona Zabytków” 1995, nr 3-4.
- [9] Lynch K.: City Design and City Appearance (1968), [w:] City Sense and City Design, ed. by T. Banerjee, M. Southworth, Cambridge Mass 1996.

DOI: 10.5604/01.3001.0014.9170

PRAWIDŁOWY SPOSÓB CYTOWANIA

Płocica Daniel, 2021, Wybrane zagadnienia z zakresu projektowania i oceny mikrownętrz miejskich. Omówienie autorskiej metody badawczej, „Builder” 7 (288). DOI: 10.5604/01.3001.0014.9170

Streszczenie: W artykule zostały omówione wyniki i metodyka pracy nad narzędziem badawczym, które ma stanowić wsparcie w procesie projektowym oraz klasyfikacji małych wnętrz miejskich na przykładzie wnętrz kwartałów (podwórek) w śródmieściach miast. Wskazano czynniki i wytyczne stanowiące podstawę do kształtowania form architektoniczno-urbanistycznych oraz określono zakres działań kreacyjnych we wnętrzach kwartałów miejskich. Badania zostały oparte na kilkunastu zrealizowanych przykładach. W wyniku prowadzonych badań sformułowano wnioski wskazujące kierunki działań kreacyjnych.

Słowa kluczowe: kwartał zabudowy śródmiejskiej, kontekst, forma, struktura

Abstract: Selected issues in the field of design and evaluation of micro urban interiors. Overview of the author's research method. The article discusses the results and methodology of working on a research tool to support the design process and classify small urban interiors using the example of interior quarters (courtyards) in city centers. It identified the factors and guidelines that underpin the shaping of architectural and urban forms and defined the scope of creative activities in the interiors of urban quarters. The research was based on more than a dozen completed examples. As a result of the studies, conclusions were drawn indicating the directions of creative activities.

Keywords: inner-city building quarter, context, form, structure